

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Кустовська О.В., кандидат економічних наук, доцент;
Новак М.В., студент факультету землевпорядкування
Національний університет біоресурсів і природокористування України
k.ksysha@bigmir.net

У статті проаналізовано розвиток корпоративних структур у сільськогосподарському виробництві, доведено вплив корпоративних формувань на ефективність аграрного виробництва. На основі аналізу офіційної інформації агрохолдингів проведено оцінку ефективності їх діяльності та зроблено висновок про оптимальний розмір їх структурних підрозділів. Висвітлено переваги та недоліки інтегрованих структур, визначено особливості формування їх земельних відносин. Розглянуто питання розширення земельних масивів агрохолдингів пов'язані з укладанням договорів оренди земель.

Ключові слова. Корпоративні структури, сільськогосподарське виробництво, ефективність, виробнича діяльність, ринкова економіка.

Актуальність проблеми.

Формування і розвиток держави значною мірою зумовлюється здійсненням соціально-економічних перетворень в аграрній сфері, спрямованих на перехід сільськогосподарського виробництва до ринкових відносин, купівлі-продажу земельних ділянок, створення нових організаційно-правових структур на засадах приватної власності на землю та засоби виробництва. За таких умов набуває розвитку корпоратизація виробничих формувань з метою досягнення вищих кінцевих результатів. Об'єднання окремих агропромислових підприємств різної виробничо-господарської спрямованості утворюють самостійний правовий

суб'єкт – юридичну особу. Економічна доцільність створення і функціонування корпоративних об'єднань об'єктивно ґрунтується на одержанні найбільшого ефекту, сутність якого полягає у тому, що результат спільної корпоративної діяльності господарських структур завжди буде вищим порівняно із результатами самостійної роботи кожного з них.

Масовий споживач, а в більшості – це населення сільських районів, має низьку купівельну спроможність, але у сільському господарстві іде процес концентрації капіталів, що знаходить своє відображення у створенні інтегрованих структур. Дослідження ефективності їх роботи та обґрунтування оптимальних, з точки зору управління масштабів землекорис-

тувань і вирішення соціально-економічних питань є важливим завданням економічної науки.

Формування корпоративних структур в агропромисловій сфері України бере свій початок разом із створенням і розвитком ринкового середовища в організації суспільного виробництва, зокрема у формі концернів. Незважаючи на важливість корпоративних утворень в агропромислому виробництві як фактора відродження його матеріально-ресурсного потенціалу, як цілеспрямованого об'єднання зусиль юридично самостійних сільськогосподарських виробничих структур, промислових переробних підприємств, торговельних організацій та інших формувань, системне розроблення організаційно-економічних основ прискорення процесу корпоратизації суб'єктів ринкової економіки поки що здійснюється повільно. Формування ефективного та прозорого ринку земель є одним з найголовніших завдань сьогодення - введення землі в економічний оборот сприятиме становленню нових форм господарювання на селі, зростанню обсягів сільськогосподарського виробництва, надходженню інвестицій в аграрний сектор економіки.

Стан вивченості проблеми.

Дослідженням проблеми створення і функціонування нових організаційно-правових форм господарювання, розвитку інтеграційних процесів на корпоративних засадах, формування сільськогосподарських землекористувань займаються такі відомі вітчизняні вчені як Андрійчук В.Г., Гайдуцький П.І., Дорош Й.М., Зіновчук В.В., Малік М.Й., Лукінов І.І.,

Онищенко О.М., Пасхавер Б.Й., Панасюк Б.Я., Проценко В.О., Саблук П.Т., Третяк А.М., Федоров М.М., Шпичак О.М., Юрчишин В.В. та інші науковці.

Але у наукових працях не завжди приділяється увага питанням організації землекористувань та функціонування виробництва корпоративних структур, а також обґрунтування участі кожного суб'єкта господарювання у виробничо-технологічному ланцюзі спільної діяльності.

Метою дослідження є дослідження передумов формування землекористувань агрохолдингів через призму організаційних, економічних та соціальних чинників розвитку агропромислового виробництва, а також оцінка організаційно-економічних засад розвитку корпоративних форм аграрного виробництва та підвищення його конкурентоспроможності.

Результати досліджень та їх обговорення. Корпоративні форми господарювання в сільському господарстві засновувалися в Україні на принципах загальнотеоретичної моделі відкритої, конкурентної, багатокладної аграрної економіки ринкового типу, спрямованої на інтегрувану світову господарську систему. Методологія побудови передбачає врахування світових економічних тенденцій і національної специфіки розвитку сільського господарства країни, вона націлена на пошук раціональних форм організації сільськогосподарського виробництва, механізми подолання кризових явищ, стабілізації економіки і створення умов подальшого якісного та кількісного росту аграрного сектора економіки. При цьому вибрана методологія передбачає використання досвіду кооперативів та інтеграції, інших об'єдну-

ючих форм організації виробництва і праці. [5, с. 3]

В аграрному виробництві, станом на 01.11.2015р., функціонує 51911 нових агроформувань, у тому числі товариств з обмеженою відповідальністю – 7241, приватних (приватно-орендних) підприємств – 3504, виробничих сільськогосподарських кооперативів – 624, 39563 фермерських господарств, 979 інших суб'єктів господарювання. З них 47697 господарств займаються товарним виробництвом на 19821,2 тис. га сільськогосподарських угідь. [2, с.1-2] Із названих організаційно-правових форм до корпоративних належать акціонерні товариства і сільськогосподарські виробничі кооперативи, які ведуть виробництво на орендованих землях. Критеріями при формуванні земельних масивів новостворених об'єднань є родючість ґрунтів, їх наближеність до великих промислових центрів та сировинних баз. У зв'язку з цим відсувається посилення конкуренції на ринку оренди та суборенди земель. Якщо держава законодавчо регламентує нижню межу орендної плати на рівні 3 % від нормативної грошової оцінки, то агрохолдинги вже пропонують до 15%. На відміну від дрібних сільськогосподарських підприємств агрохолдинги мають кращі шанси залучити інвестиції, кваліфіковані кадри, розвинену інфраструктуру, можливість диверсифікувати ризики і контролювати затрати по всьому ланцюгу - від лану до супермаркету.

Елементи корпоративності мають місце у господарських товариствах і приватно-орендних підприємствах. Початок перебудови власності, перетворення колишніх державних господарських об'єднань обласного

рівня у формування ринкового типу – кожне підприємство здійснювало диверсифікацію капіталу та виробничо-фінансової діяльності. Такий шлях типовий для більшості державних підприємств (наприклад, «Київмлин»). Період масової приватизації спонукає еволюційний розвиток фірм, що виникли як підприємницькі структури в агропромисловому комплексі – розгортання й удосконалення торговельно-збутових мереж, відпрацювання нових маркетингових програм, каналів збуту продукції, інфраструктури фінансового ринку. Постприватизаційний перерозподіл власності (концентрація і перерозподіл розпорошених між дрібними акціонерами акцій приватизованих акціонерних товариств). Утворення формувань, що виникли внаслідок переливання в аграрний комплекс капіталу колишніх державних промислових підприємств (наприклад, ПрАТ «Зернопродукт МХП» (раніше ВАТ «Миронівський хлібопродукт», який об'єднав 19 сільськогосподарських підприємств). Перехід від стихійних до легальних процедурних технологій корпоративного управління і перерозподілу акціонерного капіталу – становлення корпоративних структур, джерелами фінансування яких є зовнішні надходження – ресурси міжнародних фінансових організацій і окремих іноземних компаній (наприклад, ТОВ СП «Нібулон»). [4]

Провідні американські кооператори протягом багатьох років розповсюджують ідеї і концепції, що сприймаються і застосовуються у всьому світі. Цю роботу координує Організація міжнародного кооперативного розвитку у сільському господарстві та завдяки її зусиллям у багатьох країнах світу здійснені про-

екти розбудови і зміцнення кооперативних організацій, що знаходяться у власності сільськогосподарських товаровиробників. Досвід кооперування і корпоратизації у сільському господарстві США може бути корисним для реструктуризації сільського господарства країн, що проходять етап ринкової трансформації, а в Україні є необхідні умови для того, щоб поряд із виробничими сільськогосподарськими кооперативами розвивати корпоративні і партнерські форми господарювання. [3]

У процесі дослідження проаналізовано сукупність організаційних, управлінських, виробничих, економічних і правових чинників, які впливають на ефективність сільськогосподарського виробництва. Економічна доцільність розвитку корпоративних форм інтеграції зумовлюється тим, що вона ґрунтується на теорії переваги великомасштабного виробництва. Велике угруповання, яким є концерн, виробляє не монопродукт, а до десяти і більше різнопланових продовольчих товарів. Завдяки такій різноманітній структурі товарів, що виробляються для внутрішнього ринку, корпоративні господарства виявляються більш захищеними. В орбіті концерну, крім сільськогосподарських підприємств, з якими оформлені постійні договірні відносини, задіяні десятки інших сільськогосподарських товаровиробників, які співробітничать з концерном за узгодженою програмою. В основному таким господарствам концерн надає виробничі послуги: оранка, догляд за посівами, збирання, переробка тощо, що є вигідним як концерну, так і виробникам сільськогосподарської продукції. Концерн, як управлінська й об'єднуюча структура, забезпечує загальний розвиток

економіки об'єднання, створюючи для цього відповідні умови на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, застосування ресурсозберігаючих технологій виробництва.

У складі виробничих корпоративних структур сільськогосподарські підприємства, незалежно від форм власності, зберігають свою економічну самостійність, є й інші мотиви, що зацікавлюють господарства працювати в рамках корпоративних структур, не дивлячись на певні обмеження в їхній господарській діяльності, адже агропромислове об'єднання ближче стоїть до ринку, має розгалужені зв'язки з іншими суб'єктами ринку, володіє інформацією, кон'юнктурою цін. Тому сільськогосподарські товаровиробники пропозиції концерну щодо обсягів виробництва та його структури сприймають як рекомендаційні, що відпрацьовуються колективно, за участю представників сільськогосподарських підприємств. Впровадження принципів госпрозрахунку відкрило шлях до раціонального використання засобів виробництва. Зацікавленість кожного працюючого результатів праці посилює мотивацію до зростання продуктивності праці, а також посилюється й відповідальність за стан використання землі та майна. [6]

Економічні переваги сільськогосподарського виробництва в складі корпоративних формувань є не лише у вищих економічних показниках. Насамперед, посилюється його соціальна спрямованість, більш реальним і конкретним стає управління виробничою діяльністю. Метою виробництва стає забезпечення внутрішніх інтересів кожного виробничого підрозділу, підприємства, об'єднання в цілому.

Найбільш поширеним показником ефективності в аграрному бізнесі є аналітичний показник EBITDA (прибуток до вирахування витрат по виплаті відсотків, податків, нарахованої амортизації). Як свідчить порівняльний аналіз ефективності роботи 20 найбільших агрохолдингів у рослинництві, в середньому даний показник сягає 500 доларів США на 1 га. При цьому більш ефективними є компанії із площею обробітку до 100 тис. га.

У цілому оптимальним, з точки зору управління та організації виробництва, в більшості агрохолдингів є структурний підрозділ розміром 5-10 тис. га землі. Аналіз даних показує, що по групі підприємств із площею понад 5 тис. га виробляється найбільша питома вага рослинницької продукції, зокрема, 60% зернових, 19% - овочевих, 21% - технічних культур.

В умовах корпоративних відносин переробні підприємства і виробники сільськогосподарської продукції зацікавлені, щоб сировина надходила на переробку за ціною виробника – тобто за собівартістю. Це робить кінцевий продукт конкурентоспроможним, товар швидко реалізується, а виручка компенсує сільським товаровиробникам недоплату у значно більшому розмірі, ніж вони б мали за схемою «купівлі-продажу». Прибуток за таких умов значно вищий. Ось чому в корпоративних взаємозв'язках, поряд з турботою про розвиток сільськогосподарського виробництва не менше значення надають питанням створення досконалої спільної маркетингової стратегії партнерів як на внутрішньому ринку, особливо місцевих, так і участі в зовнішньоторговельній діяльності.[5, с. 4]

Законодавство України, як відомо, дозволяє в аграрному секторі економі-

ки створювати корпоративні агропромислові структури у різних формах – агропромислові концерни, холдингові компанії, акціонерні товариства, виробничі кооперативи, господарські товариства та інші об'єднання. [1, с. 2] Загальною особливістю цих юридичних форм господарювання є створення їх на основі об'єднання капіталів засновників. Ці формування є комерційними структурами, тому метою їх діяльності є одержання прибутків на вкладений капітал.

Розвиток корпоративних відносин в агропромисловому виробництві вимагає прискореного формування повноцінного аграрного ринку, здатного забезпечити збалансування попиту та пропозиції і підвищення доходності галузі. Нині держава практично не стимулює рівень пропозиції продукції на ринок. На аграрному ринку недостатньо використовують можливості балансового методу його регулювання. В результаті не витримується баланс попиту і пропозиції, що періодично призводить до дестабілізації ринку.

Висновки.

Формування земельних масивів (землекористування) інтегрованих структур вимагає удосконалення системи земельних відносин між власниками земельних часток (паїв) та господарюючими суб'єктами а також державного управління землекористуванням. В цьому зв'язку необхідно продовжити формувати необхідну законодавчу та нормативну базу з питань аграрного землекористування і функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення; формувати ефективний механізм функціонування повноцінного, регу-

льованого державою ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: поліпшити економічний механізм регулювання земельних відносин.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 № 3528-IV, редакція від 01.01.2016, підстава 835-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>
2. Кількість сільськогосподарських підприємств і площа сільськогосподарських угідь у їхньому користуванні / Держстат України, 01.02.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Коваленко О. В. Розвиток корпоративно-інтегрованих агроформувань: зарубіжний досвід і українська практика / О.В. Коваленко // Облік і фінанси АПК. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-korporativno-integrovanih-agroformuvan-zarubizhniy-dosvid-i-ukrainska-praktika.html>
4. Ліщинський М. П. Стан і тенденції розвитку інтегрованих корпоративних структур в аграрному секторі економіки України / М.П. Ліщинський // АГРОСВІТ № 20, 2013.- С. 50-56. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/20_2013/9.pdf
5. Проценко В. О. Формування і розвиток корпоративних структур в аграрному виробництві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В.О. Проценко. – К.: ННЦ ІАЕ. – К., 2006. – 20 с.
6. Третьак А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: [монографія] / А.М. Третьак. – Херсон, 2012. - 440с.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine «About Holding Companies in Ukraine», available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3528-15> (Accessed 15 March 2006).
2. Kilkist silskohospodarskykh pidpriemstv i ploshcha silskohospodarskykh uhid u yikhnomu korystuvanni [The number of agricultural enterprises and the area of agricultural land in their use], Derzhstat Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Kovalenko O. V. Rozvytok korporativno-intehrovanykh ahroformuvan': zarubizhnyy dosvid i ukrayins'ka praktyka [Development of corporate integrated agroforming: foreign experience and Ukrainian practice], Oblik i finansi APK. Available at: <http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-korporativno-integrovanih-agroformuvan-zarubizhniy-dosvid-i-ukrainska-praktika.html>
4. Lischinckiy M. P. (2013) Stan i tendentsiyi rozvytku intehrovanykh korporativnykh struktur v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy [Status and trends of development of integrated corporate structures in the agrarian sector of Ukraine's economy], Agrosvit, vol. 20, pp. 50-56. Available at: http://www.agrosvit.info/pdf/20_2013/9.pdf
5. Protsenko V. O. (2006) Formuvannya i rozvytok korporativnykh struktur v ahrarnomu vyrobnytstvi [Formation and development of corporate structures in agrarian production]: avtoref. dys. na na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk: 08.07.02 «Ekonomika sil's'koho hospodarstva i APK», Kiev, 20p.
6. Tretyak A.M. Ekolohiya zemlekorystuvannya: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannya ta administruvannya: [Ecology of land use: theoretical and methodological foundations of formation and administration]. – Kherson, 440p.

Kustovskaya O., Novak M.

TO THE QUESTIONNAIRE OF FORMATION OF EARTHQUAKES OF CORPORATE STRUCTURES OF AGRICULTURAL PRODUCTION

The article analyzes the development of corporate structures in agricultural production, proves the influence of corporate formations on the efficiency of agrarian production. On the basis of the analysis of official information of agricultural holdings an estimation of efficiency of their activity was made and the conclusion about the optimal size of their structural subdivisions was made. The advantages and disadvantages of integrated structures are highlighted, peculiarities of formation of their land relations are determined. Issues of expansion of land masses of agroholdings related to the conclusion of land lease agreements are considered.

Keywords: corporate structures, agricultural production, efficiency, production activity, market economy.

Кустовская О.В., Новак Н.В.

К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЙ КОРПОРАТИВНЫХ СТРУКТУР СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

В статье проанализировано развитие корпоративных структур в сельскохозяйственном производстве, доказано влияние корпоративных формирований на эффективность аграрного производства. На основе анализа официальной информации агрохолдингов проведена оценка эффективности их деятельности и сделан вывод об оптимальном размере их структурных подразделений. Освещены преимущества и недостатки интегрированных структур, определены особенности формирования их земельных отношений. Рассмотрены вопросы расширения земельных массивов агрохолдингов связанные с заключением договоров аренды земель.

Ключевые слова: корпоративные структуры, сельскохозяйственное производство, эффективность, производственная деятельность, рыночная экономика.